

ANALIZA MONITORINGA O PRISTUPAČNOSTI OBJEKATA/POVRŠINA U JAVNOJ UPOTREBI NA TERITORIJI OPŠTINE NIKŠIĆ

NVO "MOZAIK NIKŠIĆ"

ANALIZA MONITORINGA O PRISTUPAČNOSTI OBJEKATA/POVRŠINA U JAVNOJ UPOTREBI NA TERITORIJI OPŠTINE NIKŠIĆ

Nikšić, novembar 2023.

Ova publikacij je nastala uz finansijsku podršku Opštine Nikšić.
Njen sadržaj je isključivo odgovornost autora i udruženja i ni
na koji način ne odražava stavove donatora.

NVO "MOZAIK NIKŠIĆ"

Izdavač:

NVO "MOZAIK NIKŠIĆ"

Za izdavača:

Blagoje Šturanović

Autori:

Blagoje Šturanović

Nada Bošković

Dizajn:

Blagoje Šturanović

Štampa:

FotoLab

Tiraž:

10 primjeraka

SADRŽAJ

1. O projektu.....	4
2. Međunarodni pravni i normativni okvir.....	5
3. Domaći pravni i normativni okvir.....	8
4. Analiza.....	11
5. Literatura.....	22

1. O projektu

U toku septembra tekuće godine sproveden je monitoring objekata/površina u javnoj upotrebi na teritoriji Opštine Nikšić. Tom prilikom obuhvaćene su obuhvaćena 94 objekta/površine u javnoj upotrebi i to: objekti iz oblasti zdravstva, objekti iz oblasti obrazovanja, Upravno-zakonodavni objekti, sudske i dr ustanove, objekti iz oblasti turizma i ugostiteljstva, objekti iz oblasti trgovine, objekti iz oblasti kulture, sporta i rekreacije, pošte, banke, telekomunikacije, objekti koje koriste udruženja OSI, javne površine.

Za potrebe monitoringa pripremljen je Vodič o monitoringu pristupačnosti objekata/površina u javnoj upotrebi, koji se sastojao od seta pitanja formiranih na osnovu Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom[1], kao podzakonskog akta Zakona o planiranju i izgradnji.

Monitoring su sprovodili: Blagoje Šturanović – Izvršni direktor NVO Mozaik, Zoran Spasojević – predsjednik skupštine NVO Mozaik, Nada Bošković – Programska asistentkinja, Radomir Krivokapić – vozač, Nardi Ahmetović – direktor NVO Carep i još nekoliko volontera koji su učestvovali u monitoringu.

Aktivnost Monitoring objekata i površina u javnoj upotrebi na teritoriji Opštine Nikšić je sprovedena kroz projekat "**Mapiraj, informiši, adaptiraj**", koji je finansirala Opština Nikšić kroz Konkurs za raspodjelu sredstava NVO za 2023 godinu.

[1] Službeni list CG br. 044/15 od 07.08.2015

2. Međunarodni pravni i normativni okvir

Jedno od načela Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom je upravo pristupačnost (Član 3 Stav 1 Tačka f). Ovo znači da se prilikom tumačenja odredbi Konvencije, planiranja, pripreme i sprovođenja drugih normativnih akata i praksi mora posvetiti dužna pažnja pristupačnosti istih svim osobama s invaliditetom. Ukoliko se procijeni da određeni propis ili praksa mogu dovesti do diskriminacije po osnovu invaliditeta zbog njegove nepristupačnosti, on se neće smjeti donijeti, tj. uvesti i sprovoditi.

Osim što je u Članu 3, Stavu 1 Tački f pristupačnost propisana kao jedno od načela Konvencije UNa, u Članu 9, mjere koje se od strane država potpisnica moraju preduzeti za njeno osiguravanje su izdignute na nivo ljudskog prava osoba s invaliditetom. Ovo ljudsko pravo obuhvata obavezu države da identifikuje i ukloni prepreke i barijere u izgrađenom okruženju kako u urbanim, tako i u ruralnim sredinama, pri čemu se prije svega misli na: "zgrade, puteve, prevoz i druge unutrašnje i spoljne objekte i postrojenja, uključujući škole, stambene objekte, medicinska zdanja i radna mjesta".[2] Osim toga, u Stavu 2 ovog Člana navode se konkretne obaveze države potpisnice, koje predstavljaju posebne mjere koje moraju biti preduzete u cilju ostvarivanja načela pristupačnosti izgrađenog okruženja kao preduslova za samostalan život i puno učešće osoba s invaliditetom u svim aspektima života. Ove posebne mjere obuhvataju: "primjenu minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost zgrada i usluga otvorenih za javnost, ili namijenjenih javnosti", "trening i obuku o pitanjima pristupačnosti relevantnim za lica sa invaliditetom svim relevantnim subjektima i akterima", kao i aktivnosti kako bi "osigurale da privatna lica i preduzetnici koji pružaju usluge i drže objekte otvorene za javnost, ili namijenjene javnosti, uzmu u obzir sve aspekte pristupačnosti za lica sa invaliditetom" i "obezbijedile natpise na Brajevom pismu i u lako čitljivom formatu u zgradama i drugim objektima otvorenim za javnost, ili namijenjenim javnosti".[3]

Pristupačnost po principima univerzalnog dizajna mora biti pravno obavezujuća za sve zgrade koje su namijenjene javnosti, bez obzira ko je njihov vlasnik ili korisnik, javno ili privatno lice. Svi objekti i usluge koje su namijenjene opštoj javnosti moraju poštovati principe univerzalnog dizajna kako bi i dio javnosti koju čine osobe s invaliditetom mogao pristupiti istima. Pored toga, u Članu 9, Stavu 2 Tački e Konvencija garantuje ljudsko pravo osoba s invaliditetom na "druge oblike žive asistencije i posrednika, uključujući vodiče, čitače i prevodioce na gestovni jezik kako bi olakšali pristup zgradama i drugim objektima otvorenim za javnost", kada primjena principa univerzalnog dizajna ne omogućava potpunu implementaciju načela pristupačnosti fizičkog okruženja. Međutim, "u slučaju pojedinaca koji imaju rijetka oštećenja koja nijesu uzeta u obzir pri utvrđivanju standarda pristupačnosti, ili koji ne koriste režime, metode ili sredstva koja se nude za postizanje pristupačnosti (npr. ne znaju Brajevo pismo), čak i implementacija standarda pristupačnosti može biti nedovoljna da im garantuje pristup".[4] Zbog kršenja načela nediskriminacije i pristupačnosti u ovim slučajevima Konvencija UN-a uvodi institute razumnih adaptacija, koje predstavljaju neophodne i odgovarajuće modifikacije i prilagođavanja koje ne predstavljaju nesrazmjeran ili neprimjeren teret, a potrebne su u konkretnim slučajevima kako bi se osobama s invaliditetom garantovalo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na jednakim osnovama (Član 2 Stav 4). "Obaveza obezbjeđivanja razumnih adaptacija je ex nunc obaveza, što znači da ona nastaje u momentu kada ih pojedinac s invaliditetom zahtijeva u datoj situaciji, npr. na radnom mjestu ili u školi, u cilju uživanja njenih ili njegovih prava na jednakoj osnovi u posebnom slučaju.

[2] Član 9, Stav 1, Tačka a) Zakona o ratifikaciji Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom, preuzeto sa: <http://www.mrs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=161710&rType=2&file=ZAKON%20O%20RATIFIKACIJI%20KON.UN.O%20PRAVIMA%20LICA%20SA%20INV.%20SA%20OPCIONIM%20PRO TOKOLOM.pdf>;

[3] Član 9 Stav 2 Tačke a, b, c i d Zakona o ratifikaciji Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom, preuzeto sa: <http://www.mrs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=161710&rType=2&file=ZAKON%20O%20RATIFIKACIJI%20KON.UN.O%20PRAVIMA%20LICA%20SA%20INV.%20SA%20OPCIONIM%20PRO TOKOLOM.pdf>;

Ovdje standardi pristupačnosti mogu biti indikatori, ali ne bi trebalo da budu uzeti kao striktni. Razumne adaptacije mogu biti korišćene kao sredstvo za osiguranje pristupačnosti za pojedinca s invaliditetom u određenoj situaciji. Razumne adaptacije nastoje da postignu pravičnost za pojedinca, u smislu da su nediskriminacija i jednakost osigurane, uzimajući u obzir dostojanstvo, autonomiju i izbor pojedinca. Tako, osoba s rijetkim invaliditetom može da traži smještaj koji izlazi izvan okvira svih standarda pristupačnosti.”.[5] Nesprovođenje razumnih adaptacija fizičkog okruženja Konvencija u Članu 2, Stavu 3 prepoznaje kao jedan od najvažnijih oblika diskriminacije po osnovu invaliditeta,[6]radi čijeg ukidanja države potpisnice imaju obavezu preduzimanja svih neophodnih mjera i koraka (Član 5, Stav 3).[7]

[4] Pasus 25, Opšti komentar na član 9, Komitet UN o pravima osoba s invaliditetom, preuzeto sa:http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en

[5] Pasus 26, Opšti komentar na član 9, Komitet UN o pravima osoba s invaliditetom, preuzeto sa: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en

[6] Diskriminacija uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući uskraćivanje razumnih adaptacija.

[7] Da bi promovisali ravnopravnost i ukinuli diskriminaciju, države potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće korake kako bi osigurali pružanje razumnih adaptacija.

3. Domaći pravni i normativni okvir

Po pravnoj regulativi na nacionalnom nivou od 2008 godine standardi pristupačnosti fizičkog okruženja se uvode u osnovne standarde i uslove izgradnje objekata i uređenje prostora. Trenutno važeći Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata iz 2008. godine, zadnji put izmijenjen i dopunjen 2014. godine[8] je nastavio dalje preciziranje ovih standarda i obaveza svih subjekata koji su investitori, vlasnici ili zakupoprимci objekata i površina u javnoj upotrebi da iste obezbijede. Ovaj Zakon standarde pristupačnosti fizičkog okruženja definiše kao standarde i uslove neophodne za obezbjeđivanje nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada osoba s invaliditetom u objektima u javnoj upotrebi. Dakle, ovi standardi treba da obezbijede mogućnost punog funkcionisanja osobama s invaliditetom od samog prilaza tj. dolaska do objekta pa do svih njegovih djelova kojima se može pristupiti i ući, odnosno koje koriste i drugi ljudi. Uslovi za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom su u Članu 62 Stavu 2 Tački 29 prepoznati kao jedan od urbanističko-tehničkih uslova uređenja prostora i izgradnje objekata. Urbanističko-tehnički uslovi su sastavni dio svakog planskog dokumenta (Član 29 Stav 2), na osnovu kojih se vrši uređenje prostora i izgradnja objekata. Takođe, među osnovnim zahtjevima za objekat, tj. zahtjevima koje objekat, zavisno od svoje namjene, mora da ispunjava u toku izgradnje i upotrebe, a kojima se obezbjeđuje njegova bezbjednost u cjelini, kao i bezbjednost svakog njegovog posebnog dijela se ubrajaju i zahtjevi bezbjednosti i pristupačnosti koji obuhvataju i pristupačnost objekata za lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom.

[8] Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata („Službeni list CG“ br. 51 od 22.08.2008, 40/10 od 22.07.2010, 34/11 od 12.07.2011, 40/11 od 08.08.2011, 47/11 od 23.09.2011, 35/13 od 23.07.2013, 39/13 od 07.08.2013 i 33/14 od 04.08.2014.);

Odredbe ovog Zakona koje su ključne za primjenu standarda pristupačnosti fizičkog okruženja i poštovanja ljudskog prava osoba s invaliditetom na pristupačnost su sadržane u Članu 73 u kome se kaže: "Izgradnja objekata u javnoj upotrebi vrši se na način kojim se licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom obezbjeđuje nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad. Izgradnja stambenih i stambeno-poslovnih objekata vrši se na način kojim se licima iz Stava 1 ovog člana obezbjeđuje nesmetan pristup i kretanje u zajedničkim prostorijama. Stambeni i stambeno-poslovni objekti sa 10 i više stanova moraju se izgrađivati na način kojim se obezbjeđuje jednostavno prilagođavanje objekta, najmanje jedne stambene jedinice na svakih 10 stanova za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom." Ove norme predstavljaju pravnu obavezu za sve subjekte koji su investitori i izvođači radova na objektima u javnoj upotrebi da preduzimaju radnje i posebne mjere na obezbjeđivanju nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada osoba s invaliditetom u istim. To znači da je tokom izgradnje objekta izvođač radova dužan da radove izvodi u skladu s glavnim projektom, na osnovu koga je izdata građevinska dozvola (Član 110 Stav 1 Tačka 1), te da u okviru ispunjavanja te obaveze prati i primjenu uslova za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom u izgradnji objekata u javnoj upotrebi, stambenih i stambeno-poslovnih objekata. Ukoliko izvođač radova uoči nedostatke i nepravilnosti u glavnom projektu, uključujući i neusklađenost s urbanističko-tehničkim uslovima u smislu primjene uslova za pristup, kretanje, boravak i rad lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom, dužan je da o tome pisanim putem obavijesti investitora i privredno društvo koje je izradilo taj projekat (Član 111 Stav 3), a investitor i privredno društvo su dužni da te nedostatke i nepravilnosti otklone bez odlaganja (Član 111 Stav 4). Ako investitor i privredno društvo ne ispune ovu obavezu, izvođač radova će o tome obavijestiti organ koji je izdao građevinsku dozvolu i inspeksijske organe, tj. Inspekciju za građevinarstvo (Član 111 Stav 4).

Kako bi se dodatno osiguralo građenje objekata u skladu sa Zakonom, u Članu 114 se propisuje obaveza investitora da obezbijedi stručni nadzor počev od izvođenja pripremnih radova na objektu (Stav 1 i 4). Ovaj stručni nadzor, pored ostalog, obuhvata: kontrolu izvođenja radova prema tehničkoj dokumentaciji; provjeru kvaliteta izvođenja radova i primjene propisa, standarda, tehničkih normativa i normi kvaliteta (Član 114 Stav 3). Takođe, i lice koje vrši stručni nadzor obavezno je da, čim ih primijeti, bez odlaganja, obavijesti investitora o nedostacima u tehničkoj dokumentaciji, kao i građenju objekta suprotno tehničkoj dokumentaciji, propisima, standardima i normama kvaliteta (Član 114 Stav 5). v 1).

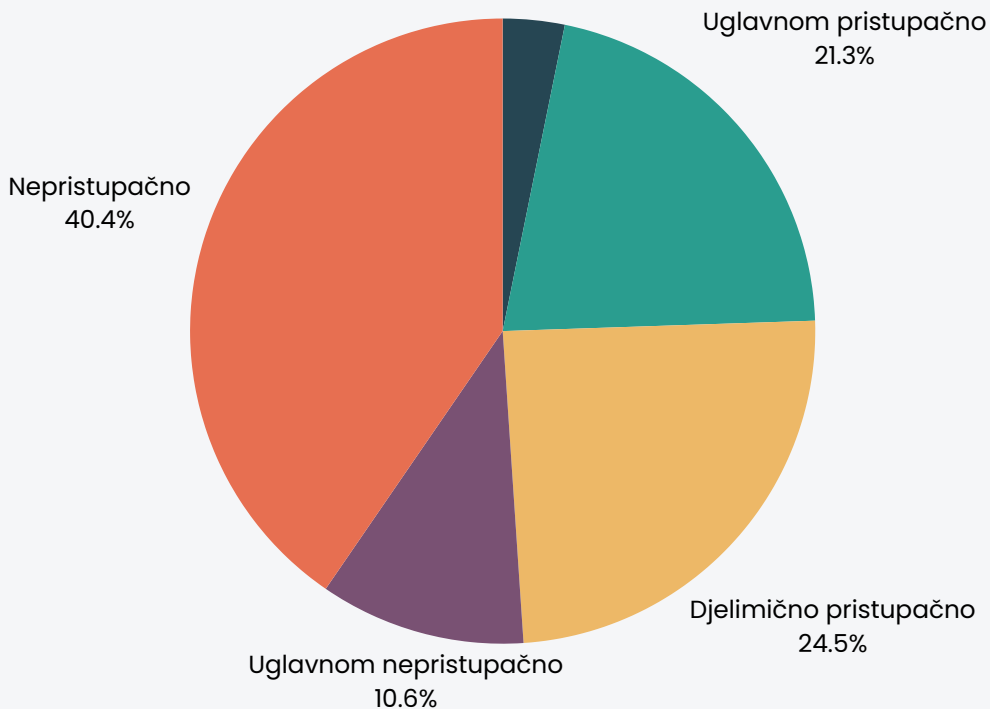

4. Analiza

Na osnovu navedenog analiza je pokazala da je od mapiranih 94 objekta/površine u javnoj upotrebi (opšta ocjena):

- U potpunosti pristupačno – 3
- Uglavnom pristupačno – 20
- Djelimično pristupačno – 23
- Uglavnom nepristupačno – 10
- Nepristupačno – 38

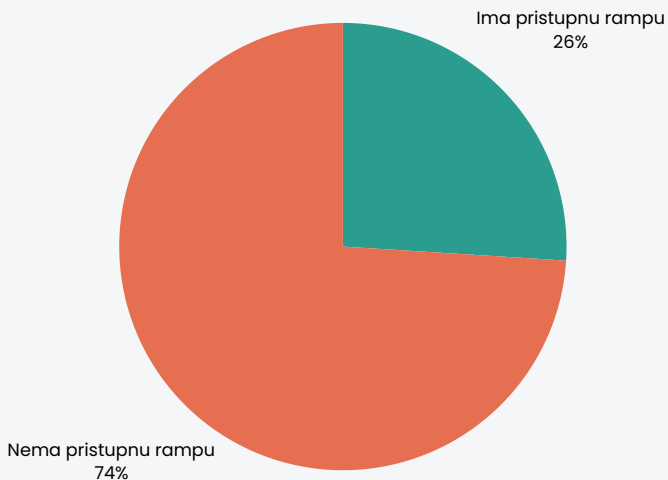
Opšta ocjena pristupačnosti

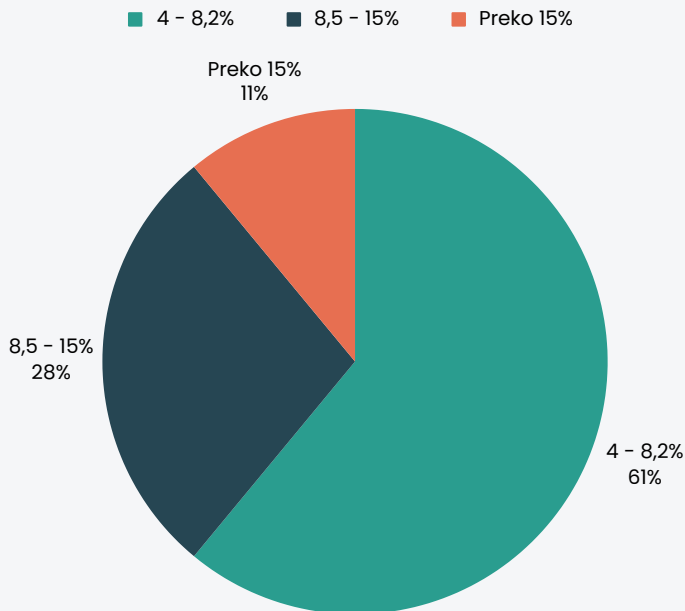
Slika 1. Pošta Crne Gore – primjer nepristupačnog objekta

Da li objekat ima pristupnu rampu?

Pristupna rampa postoji u 26% objekata dok u 74% objekata rampa ne postoji.

Nagib rampe

Nagib rampe od 4 - 8,2%	61% objekata (17)
Nagib rampe od 8,5 - 15%	28% objekata (8)
Nagib rampe preko 15%	11% objekata (3)

Po Pravilniku o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom nagib pristupne rampe treba da bude od 5,6 – 8,3 %. (Radi boljeg razumijevanja važno je napomenuti da je za neke korisnike kolica i u nekim izuzetnim slučajevima prihvatljiv nagib i do 12%, ali nikako iznad toga).

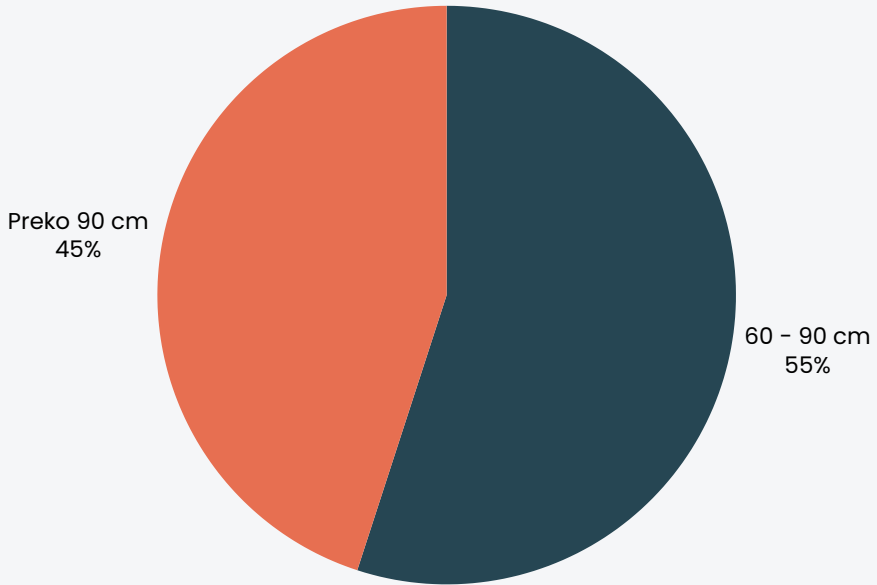
Slika br.2. Osnovna I srednja muzička škola Dara Čokorilo

Rampa je strma, nema protiv kliznu podlogu I rizična je za samostalno korišćenje.

Sprovođenjem monitoringa zaključujemo da u nekim objektima postoje rampe koje omogućavaju korisnicima kolica ulazak u objekat, ali ne i pristup glavnom prostoru.

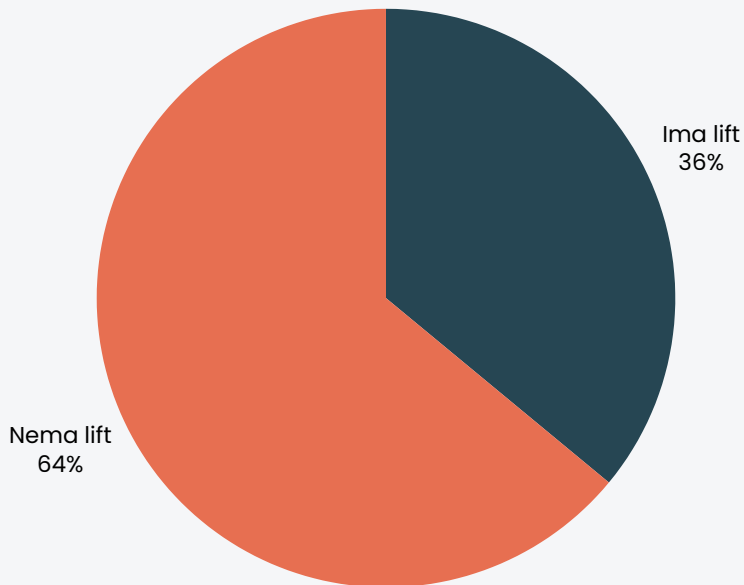
Visina rukohvata

Ako govorimo o presjecima rukohvata u skladu sa Pravilnikom propisano je da to bude 4 cm, a koji su postavljeni na visini od 60 do 90 cm.

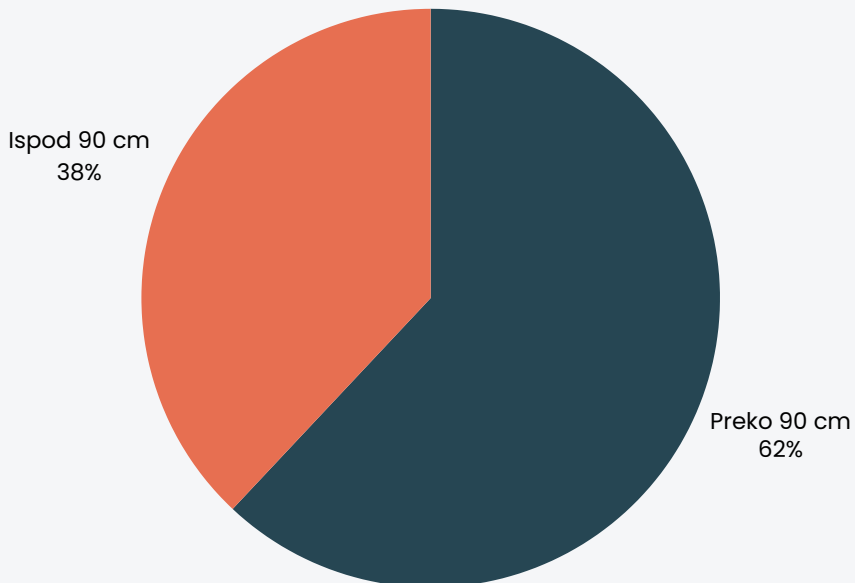
Lift

Kao što je prikazano u grafikonu 64% objekata koji imaju jedan ili više spratova nemaju lift. 36% objekata ima lift. U dva objekta je lift u fazi postavljanja dok 12 objekata nema sprat. Takođe, postoje objekti koji imaju lift ali on duži vremenski period nije u funkciji.

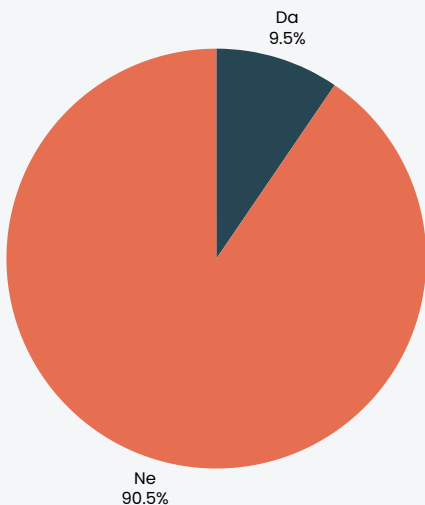

Širina vrata lifta

Širina vrata lifta je potrebna da bude najmanje 90 cm, a monitorigom je utvrđeno da 62% liftova ne ispunjava ovaj uslov, dok 38 % zadovoljava liftova ima širinu vrata preko 90 cm.

Da li objekat ima pristupačni toalet za osobe s invaliditetom?

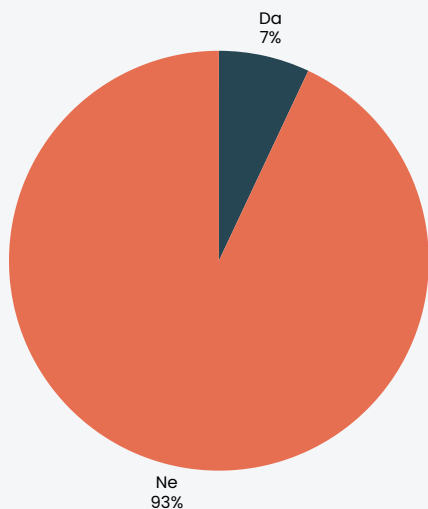

U 9,5% objekata u javnoj upotrebi toalet je pristupačan, dok je u 90.5% nepristupačan. Na nekim mjestima pristupačni toalet je zaključan, nije u funkciji ili nema svu predviđenu opremu poput držača.

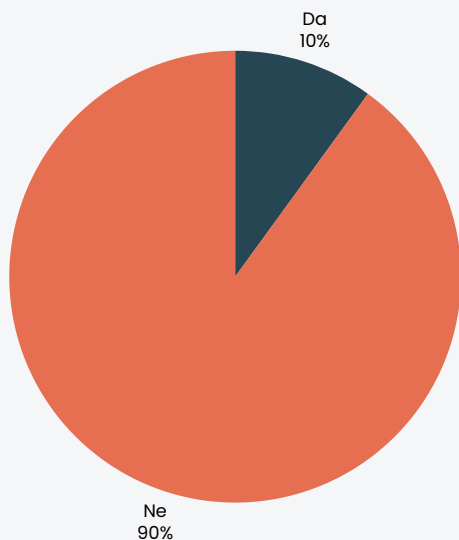
Slika 3. Centar za socijalni rad za Nikšić, Šavnik i Plužine. Primjer pristupačnog toaleta za osobe s invaliditetom.

Da li postoji orijentacioni plan za kretanje u objektu?

U 7 % objekata postoji orijentacioni plan za kretanje dok u 93% ne postoji.

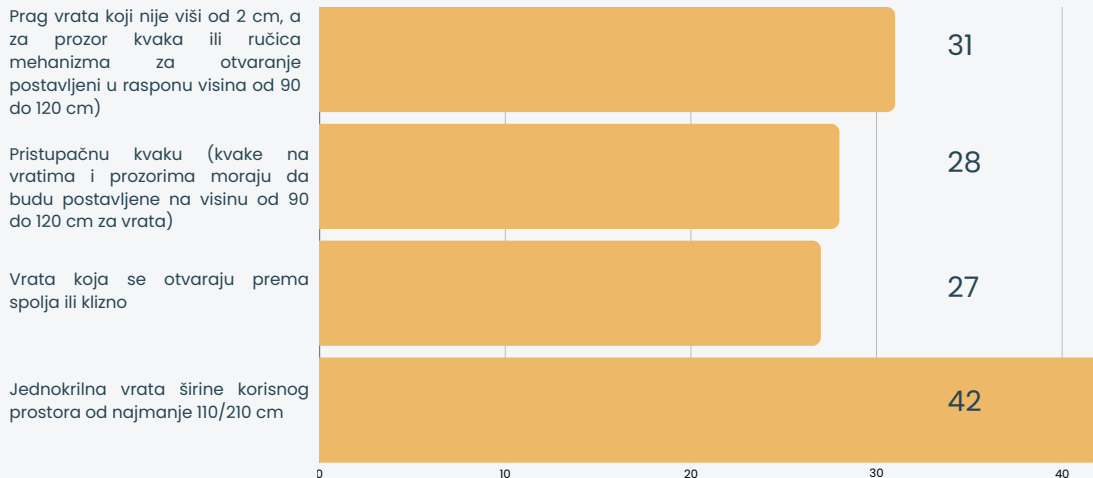
Da li postoje taktilne trake?

Takođe, možemo konstatovati da se sama pristupačnost vrlo usko posmatra imajuću u vidu da je analiza pokazala da 90 % objekata nema taktilne staze vodilje i znakove upozorenja na svim linijama kretanja namijenjene za kretanje osoba oštećenog vida, što je, takođe, propisano Pravilnikom.

Da li ulaz (ulazni prostor) ima:

Nijedan objekat nema sve elemente koje treba da ima ulazni prostor odnosno jednokrilna vrata širine korisnog prostora od najmanje 110/210 cm, ili dvokrilna vrata širine korisnog prostora od najmanje 2 × 90/210 cm, vrata koja se otvaraju prema spolja ili klizno, pristupačnu kvaku (kvake na vratima i prozorima moraju da budu postavljene na visinu od 90 do 120 cm za vrata), prag vrata koji nije viši od 2 cm, a za prozor kvaka ili ručica mehanizma za otvaranje postavljene u rasponu visina od 90 do 120 cm).

Iz svega navedenog možemo zaključiti da pristupačnost objekata trenutno nije adekvatno riješena. Često se pristup ostvaruje kroz improvizovane rampe koje ne prate standarde ili nisu izrađene prema propisima. Čak i u renoviranim objektima, neki elementi pristupačnosti nedostaju ili, ako postoje, često nisu funkcionalni (poput nedostatka pristupačnih toaleta ili nefunkcionalnih liftova).

Što se tiče javnih površina, većina gradskih prostora nije potpuno pristupačna. Nedostaju spuštene ivičnjaci na svim prelazima, a takođe nedostaju taktilne trake vodilje za osobe sa oštećenjem vida, što značajno otežava kretanje i navigaciju ovim osobama.

Očigledno je da postoji potreba za poboljšanjem pristupačnosti kako bi se omogućila jednakost pristupa svima, bez obzira na fizičke ili senzorne sposobnosti.

5. Literatura

1. Zakon o ratifikaciji Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom
2. Opšti komentar na član 9, Komitet UN o pravima osoba s invaliditetom
3. Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata

Nikšić, novembar 2023.